

ПОНЯТТЯ «МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ» В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ДИСКУРСУ ПРО ОСВІТУ**Сергій Бабій**

Київ

Аналізується проблема модернізації освіти в її визначенні вітчизняними та зарубіжними дослідниками; автор стверджує, що модерна освіта має відповідати вимогам часу, своєрідному «духу епохи», провідними чинниками якої є глобалізація та інформаційна революція; вивчаючи та залучаючи міжнародний досвід, зокрема, країн передової економіки та способу життя, варто не забувати про власні педагогічні традиції; їх поєднання формує той філософський стрижень, навколо якого мають розгортатись всі модернізаційні процеси.

Ключові слова: людина, освіта, культура, модернізація, виховання.

Як відомо, в історії розвитку суспільства існують періоди актуалізації освіти, в результаті чого освіта опиняється в центрі суспільних інтересів, соціально-культурного дискурсу. Схоже, ми живемо саме в такий час, що покладає на освіту великі сподівання та велику відповідальність. Завдання філософії освіти віднайти дійсні характеристики запитів суспільства та особистості до цієї надзвичайно важливої сфери людського буття та спробувати дати обґрунтування перспектив розвитку освіти в контексті розвитку глобалізованого людства. Цілком закономірним є й те, що центром суспільного дискурсу все більш рельєфно вимальовується проблема «модернізації освіти». Її осмисленню підпорядковують свої теоретичні зусилля філософи освіти як у світі, так і в Україні.

Зокрема, концептуальні засади модернізації освіти розкриваються в працях В. Андрущенка, Б. Гершунського, В. Євтуха, В. Кременя, М. Михальченка, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої та ін. Окремі аспекти порушеної проблеми розглядають у своїх розвідках А. Бойко, А. Вітченко, В. Журавський, М. Зубрицька та ін. Значна кількість вітчизняних дослідників сходиться на думці, що українська освіта нині перебуває у кризовому стані. Це зумовлено, насамперед тим, що держава не виконує своїх зобов'язань перед освітянами і не вирішує їхніх проблем, тому освіта та наука втратили свої позиції в системі стратегічних пріоритетів суспільства. А. Вітченко вважає, що причини такого стану освітньої галузі необхідно шукати не лише в нестабільній соціально-економічній ситуації, недосконалій структурі державного управління, але й у надмірному консерватизмі, ізоляваності й непрозорості самої освіти. Серед основних проблем, які гальмують розвиток вітчизняної школи, експерти називають такі: 1) старіння і непродуктивна підготовка педагогічних кадрів; 2) низька заробітна плата освітян; 3) недосконала система управління і фінансування освіти; 4) відсутність належної матеріально-технічної бази, яка б відповідала сучасним вимогам; 5) нерівність доступу до якісної освіти; 6) заплутаність і недосконалість освітнього законодавства; 7) надмірна комерціалізація освітніх послуг і корупція; 8) неухильне зниження якості освіти, брак ефективної системи контролю за якістю освітньої підготовки; 9) застарілі методи і підходи до навчання; повільне і безсистемне оновлення його змісту; 10) низький рівень забезпечення навчальною літературою, інформаційно-технологічними ресурсами тощо; 11) ставлення до освіти як до другорядного сектору, витратної, а не інвестиційної частини державного бюджету [1, 7].

А. Бойко вважає, що модернізація освіти зумовлена низкою історичних викликів ХХІ століття, серед яких: забезпечення високої функціональності людини в умовах стрімких змін (ідей, знань і технологій); потреба творчого засвоєння лавиноподібного розвитку знань, високих технологій; потреба забезпечення оптимального балансу між локальним і глобальним, бути не тільки громадянином власної країни, а й громадянином світу; необхідність сформулювати розуміння людини як найвищої цінності, забезпечення високого демократизму суспільства; готовність до існування в глобалізованому, інформаційному суспільстві, інформаційної насиченості життєвого середовища; утвердження культури толерантності. Ці вимоги щодо освіти, на думку А. Бойко, зумовлюють необхідність перегляду низки характеристик функціонування освітньої системи, усталених норм і практик освітньої діяльності [2, 20].

А. Бойко формулює висновки щодо спрямування та особливостей модернізації освіти в Україні у внутрішньому та зовнішніх контекстах. У новому суспільному контексті система освіти не може залишатися незмінними та потребує трансформації до більш сучасних вимог. У сучасному суспільстві призначення освіти набуває нового змісту, модернізуються масштаби, форми та методи організації й управління освітньою галуззю. Забезпечення сталого розвитку країни, наголошує А. Бойко, можливе лише за умови всебічного розвитку особистості кожної людини. Світовий досвід показує, що загальною тенденцією розвитку країн світу є підвищення середнього рівня освіти населення, а неодмінними умовами стають не лише наявність повної загальної середньої освіти та зростання частки молоді з вищою освітою. Таким чином, проблема розвитку системи освіти має розглядатися як взаємозалежна з соціально-економічним розвитком країни та повинна орієнтувати на постійне підвищення якості навчання.

Входження України до Європейської спільноти ця дослідниця вважає неможливою без наближення нашої системи освіти до середніх загальновизнаних умов функціонування освітньої галузі. «Разом із тим, поряд із намаганням досягти уніфікованості і стандартизації освітніх послуг необхідно підтримувати тенденцію збереження національної особливості та неповторності нашої системи освіти, позитивного досвіду, нагромадженого століттями» [2, 55]. Зазначається, що країни світу (як розвинені, так і ті, що розвиваються) знаходяться у процесі постійного пошуку і трансформації своїх національних систем освіти, які повинні відповідати новим вимогам становлення глобалізованого інформаційного суспільства. Різні за характером здійснюваних заходів процеси модернізації скеровані на пошук ефективних систем організації, управління та фінансування освітньої діяльності, які забезпечуватимуть високу якість та конкурентоспроможність освіти [2, 55-56].

Концептуальне бачення академіка В. Андрущенка основних напрямків модернізації освіти (здебільшого вищої) міститься у працях «Роздуми про освіту», «Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття», «Світанок Європи» та ін. В них проаналізовано наявну систему освіти, висвітлено вплив та перспективи Болонського процесу, роль інформаційних і телекомунікаційних інновацій, основні засади та завдання реформи вітчизняної освітянської галузі.

Сильною стороною аналізу процесів модернізації освіти в працях В. Андрущенка є порівняння з системами навчання та виховання в передових зарубіжних країнах (Англії, США, Німеччині, Франції, Японії), які аналізуються критично як із огляду на їх переваги, так і щодо внутрішніх суперечностей [3, 188-189]. Вчений пропонує творчо відтворювати власний освітянський досвід в органічному поєднанні з досягненнями сучасної світової науки, культури та педагогічної практики. До того ж, зауважує В. Андрущенко: «...освіта має формувати людину як патріота і громадянина. Демократичний світогляд не може бути космополітичним. Повага до народів світу стає осмисленою цінністю лише тоді, коли спирається на повагу до власного народу, власної культур, но-історичної традиції, батьківських духовних цінностей мови» [4, 88].

Питання модернізації освіти України розглядаються В. Андрущенком у їх взаємозв'язку з соціально-філософськими та педагогіко-методологічними, та іншими проблемами, що виникають у процесі трансформації вітчизняної освіти. Їх аналіз, проте, стосується здебільшого вищої освіти та «розчинений» в загальних питаннях. Окремо темі модернізації присвячено статтю, яка має бути творчо переосмислена стосовно освітянських та соціально-економічних змін, які відбулись за 11 років після її публікації [5, 12-15].

Проблеми модернізації освіти розглядаються й у значній кількості праць академіка В. Кременя, і схоже, що це стає центральною темою його останніх теоретичних пошуків. Він вважає, що орієнтиром модернізації має стати «методологічне положення, згідно з яким для сучасного суспільства буде характерний тип людини, в особистості якої сформоване активне позитивне ставлення: до планети Земля, до Вітчизни, до людства, до іншої людини і до самої себе, до праці, до власності, до сім'ї, до надбань матеріальної та духовної культури» [6, 36].

В працях академіка В. Кременя міститься також аналіз освітньої політики держави. На думку цього теоретика освіти, Україна має певні досягнення в цій сфері: якщо у 1986 р. в Україні було 176 студентів на 10 тис. населення, то нині – 348. Він вважає, що політику підтримки освіти варто продовжувати, оскільки це створить кращі передумови для інвес-

тицій у нашу країну, для набуття робочою силою високого рівня кваліфікації та загального розвитку тощо. Академік В. Кремень робить наголос: «...освіта у XXI столітті – це далеко не лише надання знань і виховання особистості. Освіта в добу глобалізації та високих технологій – це фактор соціальної стабільності, економічного добробуту країни, її конкурентоспроможності та національної безпеки. Тому освіту не можна і надалі стереотипно відносити до сфери відомчої чи галузевої політики, а варто підходити до неї як до загальнонаціональної, стратегічно важливої проблеми» [6, 14-15].

Економічні аспекти модернізації освіти розкриває вітчизняна дослідниця І. Каленюк. Так вона акцентує увагу на наступному: «Одним із найважливіших стратегічних завдань розвитку освіти є забезпечення високого соціального статусу педагогічних працівників. Всупереч низькому економічному і соціальному статусу вчителів і викладачів, діяльність яких сприймається суспільством як недостатньо важлива і непрестижна, освіта повинна трансформуватися у суспільно престижну професію, адекватно оплачувану і організовану на базі реальних заслуг, вимог і виконання. Основним механізмом виступає законодавче гарантування високого рівня оплати праці освітян разом з адміністративною відповідальністю за невиконання обов'язкових норм, створення сприятливих умов для вчителів і викладачів державних навчальних закладів (рівень оплати праці, умови праці, друкування наукової продукції тощо)» [7, 316].

І. Каленюк заперечує ідею «доступності високоякісної освіти», поширену серед багатьох вітчизняних дослідників, адже щось якісне не може бути загальнодоступним в силу економічних обставин, а саме – з огляду на дороговизну якісних послуг в умовах ринкової економіки. Справді, якщо не існує загальнодоступних цін на діаманти, чому навчання в престижних ВНЗ може стати загальнодоступною послугою? Високі стандарти в освіті несумісні з абсолютно відкритим доступом до освітньої системи. Таким чином сучасні реформи в освіті загострюють і питання соціальної справедливості – чи може і повинна держава забезпечити якісною і загальнодоступною освітою всіх громадян. Сфера соціальної справедливості в сучасних умовах є важливою функцією держави, але форми і напрями соціальної справедливості зазнають змін. І. Каленюк визнає, що гарантії державної безкоштовної освіти має бути лише на рівні повної середньої освіти, а здобувати освіту вищих рівнів громадяни України мають право на різних засадах, у тому числі і на умовах платного навчання.

Важливі моменти розуміння проблеми модернізації вітчизняної освіти розглянуті в праці А. Вітченко, який задається питанням – чи є реформування нашої освіти її модернізацією чи лише імітацією. Поряд з критичним аналізом заходів щодо реалізації державної політики в освітній галузі, автор висловлює ідею не ототожнювати процеси модернізації освіти та її реформуванням. На основі звернення до тлумачного словника він заявляє, що «реформувати означає «змінювати що-небудь шляхом реформи (реформ); перетворювати, перебудовувати», то «модернізувати» означає «змінювати, вдосконалювати відповідно до сучасних вимог і смаків». Отже модернізація освіти має бути спрямована не на докорінні зміни, як того вимагає реформування, а на оновлення принципів, змісту, підходів до навчання і виховання» [1, 8]. Тому слід ретельніше проаналізувати зміст модернізаційних процесів у вітчизняній освіті, а перед цим зупинитись на узагальненні теоретичних оцінок наявного стану нашої освітньої системи та ступеню її відповідності світовим стандартам та запитам українського суспільства.

Аналіз літератури дозволяє зробити висновок про те, що проблема «модернізації освіти» все ще не має однозначного усталеного визначення. Для її розгляду потрібно мобілізувати додаткові зусилля. Очевидно, за цією проблематикою було б доцільним проведення всеукраїнського педагогічного дискурсу. До нього мають залучитись не тільки вчені, але й педагоги-практики. Варто було б більш детально вивчити й зарубіжний досвід модернізації.

Література:

1. Вітченко А. Модернізація освіти в Україні: стратегія прориву чи його імітація / А. Вітченко // Університет. – 2010. – № 1. – С. 5-13.
2. Бойко А. І. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філос. аналіз / А. І. Бойко. – К. : Знання України, 2009. – 379 с.
3. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтер. в'ю. – К. : Знання України, 2005. – 804 с.

4. Андрущенко В. П. Вийти за межі моделі «розвитку навздогін» / В. П. Андрущенко // Віче. – 2001. – № 10.

5. Андрущенко В. П. Модернізація освіти: політика і практика / В. П. Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3.

6. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхом модернізації (факти, роздуми, перспективи). – К : Грамота, 2003. – 216 с.

7. Каленюк І. С. Освіта в економічному вимірі: потенціал та механізм розвитку / І. С. Каленюк – К. : ТОВ «Кадри», 2001. – 326 с.

Анализируется проблема модернизации образования в ее определении отечественными и зарубежными исследователями; автор утверждает, что современное образование должно отвечать требованиям времени, своеобразию «духа эпохи», ведущими факторами которой является глобализация и информационная революция; изучая и привлекая международный опыт, в частности, стран передовой экономики и образа жизни, не стоит забывать собственные педагогические традиции, их сочетание формирует тот философский стержень, вокруг которого должны разворачиваться все модернизационные процессы.

Ключевые слова: человек, образование, культура, модернизация, воспитание.

The problem of modernization of education in its definition of domestic and foreign researchers, the author argues that the modern education must meet the requirements of time, a kind of «spirit of the era», the key factors which are globalization and the information revolution, exploring and bringing international experience, particularly of advanced economies and lifestyle should not forget about their own teaching traditions, and their combination forms a philosophical core around which all have deployed modernization processes.

Key words: people, education, culture, modernization, education.